

Yapay Zekâ Çağında Etik ve Değerlerin Yitimi Üzerine Bir Tartışma 6

Zeliha Seçkin¹

Onur Doğan²

Mehmet Can Demir³

Özet

Yapay zekâ teknolojilerindeki hızlı gelişim, yalnızca teknik ve ekonomik alanlarda değil, aynı zamanda toplumsal yapı, etik normlar ve insani değerler üzerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Günümüzde yapay zekâ, karar alma süreçlerine nüfuz eden, bireysel davranışları yönlendiren ve kurumsal yapıları dönüştüren bir sosyo-teknik aktör olarak konumlanmaktadır. Bu durum, özerklik, sorumluluk, adalet, mahremiyet ve empati gibi temel insani değerlerin görünürlüğünün azalmasına ve değer hiyerarşisinin yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Hız, verimlilik ve performans odaklı dijital kültür, ahlaki muhakeme süreçlerini zayıflatmakta ve bireylerin etik reflekslerini algoritmik yönlendirmelere devretmesine neden olmaktadır. Algoritmik karar mekanizmalarının şeffaflık eksikliği, veri setlerine gömülü önyargılar ve sorumluluk zincirinin belirsizleşmesi, etik sorunları daha da derinleştirmektedir. Bununla birlikte dijital kimlik, yapay zekâ destekli medya ekosistemleri ve dijital hafıza pratikleri, kültürel değerlerin yapay ortamlarda yeniden üretilmesine ve insani anlam dünyasının dönüşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu çalışma, yapay zekâ çağında etik ve değerlerin yitimi üzerine yapılan güncel akademik tartışmaları literatür temelli bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışmada, etik sorunların yalnızca teknik düzenlemeler veya

1 Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, seçkinz@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0603-3236

2 Öğr. Dr., Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Elektronik ve Otomasyon Bölümü, onurdogan@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8109-4728

3 Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Elektronik ve Otomasyon Bölümü, mehmetcan.demir@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2372-4242

Not. Bu kitap bölümü III. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi'nde sunulan aynı isimdeki bildiriden genişletilerek oluşturulmuştur.

evrensel ilke setleriyle çözülemeyeceği savunulmakta; bunun yerine kültürel bağlamı, insani merkezliliği ve dijital vicdan kavramını içeren bütüncül bir etik yaklaşımın gerekliliği vurgulanmaktadır. Yapay zekânın değer üreten ve dönüştüren bir güç olarak ele alınması, etik ve insani değerlerin korunması açısından kritik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Giriş

Tarihsel süreçte sanayi devrimi; üretim biçimlerini ve iş gücünü yeniden tasarlarırken, içinde bulunduğumuz dijital dönüşüm süreci, insan davranışlarını, karar verme biçimlerini ve toplumsal değerleri daha da derinden etkilemektedir (Yiğit, Çengelci Köse ve Karaduman: 2013). Günümüzde yapay zekâ (YZ), insanlık tarihindeki en kapsamlı teknolojik dönüşümlerden birini temsil etmekte ve yalnızca teknik bir yenilik olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzeni, kültürel normları, etik ve insani değerleri yeniden şekillendiren bir paradigma olarak değerlendirilmektedir (Akbaş, 2024; Dignum, 2017; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Bu bağlamda YZ, insan ilişkilerini, etik yargıları ve kültürel normları dönüştüren sosyo-teknik bir aktör olarak işlev görmektedir (Karabulut, 2024). YZ'nın karar alma süreçlerine nüfuz eden etkisi, insan davranışlarını yönlendirme kapasitesi ve yüksek öngörü gücü, teknolojiyi bir araç olmaktan çıkararak sosyo-teknik bir aktöre dönüştürmektedir (Ara, 2024; Sutrop, 2020). Bu dönüşüm, değerlerin hangi ölçüde korunabileceği ve insan özerkliğinin nasıl sürdürülebileceği sorularını daha da kritik hale getirmektedir.

Dijital dönüşüm sürecinin yalnızca teknik bir ilerleme değil, aynı zamanda değerlerin dönüşümünü tetikleyen bir kültürel yeniden yapılanma olduğuna ilişkin bulgular, hem uluslararası hem de ulusal literatürde yoğun biçimde tartışılmaktadır (Kaynar, 2024; Turan, 2024; Türhan, 2024; Yiğit vd., 2013). Hız, verimlilik, optimizasyon ve performans odaklı dijital kültür; dayanışma, sabır, ortak iyilik ve insani sıcaklık gibi geleneksel değerleri arka plana itmekte ve böylece değer hiyerarşisinin yeniden düzenlenmesine neden olmaktadır (Galvão vd., 2021; Vallor, 2015). YZ, bu dönüşümün merkezinde yer alarak değerlerin hem yeniden üretildiği hem de görünmez biçimde aşındığı bir alan yaratmaktadır (Han Kelly, Nikou ve Svec, 2022; Ouchchy, Coin ve Dubljević, 2020).

Bu bağlamda literatürde öne çıkan tartışmalar, YZ'nın etik ve insani değerlerle uyumlu çalışıp çalışamayacağı sorusu etrafında şekillenmektedir. Gabriel (2020) tarafından ortaya konan değer uyumlama (value alignment) sorunu, YZ'nın yalnızca teknik başarı hedeflerine değil, aynı zamanda insan hakları, adalet, zarar vermeme ve kültürel normlarla uyumlu olması gereği ile ilgilidir (Han, Kelly, Nikou ve Svec, 2022; Sarıkaya Tunalp, 2024). Ancak

YZ sistemlerinin değerleri temsil etme biçimleri, veri setlerine gömülü önyargılar, mahremiyet ihlalleri, şeffaflık eksikliği ve sorumluluk zincirinin belirsizliği nedeniyle ciddi etik açmazlar da doğurmaktadır (Darı ve Koçyiğit, 2024).

Toplumsal düzeyde ise dijital ölümsüzlük, kimlik inşası, sanal etkileşim biçimleri ve medya manipülasyonu gibi yeni olgular, insani değerlerin sanal ve yapay ortamlarda yeniden üretilmesini gündeme getirmektedir (Değişmiş, 2024; Galvão vd., 2021; Turhan, 2024). Bu durum, literatürde “insanın robotlaşması ve robotların insanlaşması” metaforuyla açıklanmakta; insanın değer üretim kapasitesi zayıflarken, teknolojik sistemlerin insan davranışlarını taklit ederek değerlerin görünürlüğünü şekillendirdiği belirtilmektedir (Han vd., 2022; Sutrop, 2020; Vallor, 2015).

Yapay zekâ çağında etik ve değerlerin yitimi, yalnızca bireysel düzeyde özerklik kaybı veya kurumsal düzeyde sorumluluk erozyonu ile sınırlı değildir; aynı zamanda kültürel hafızanın, toplumsal normların ve yaşam dünyasının yeniden inşa edildiği çok katmanlı bir olguya işaret etmektedir. Literatürdeki son çalışmalar, etik ve değerlerin korunması için teknik düzenlemelerin yeterli olmadığını; bunun yerine dijital vicdan, disiplinler arası etik yönetim ve kültürel bağlamı içeren bütüncül bir yaklaşım gerektiğini vurgulamaktadır (Sarıkaya Tünel, 2024; Turan, 2024; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Bu çalışmanın amacı, yapay zekâ çağında etik ve insani değerlerin yitimi üzerine yapılmış güncel araştırmaları derleyip tartışmaları literatür temelli olarak ortaya koymaktır.

1. Dijital Dönüşüm Ve Toplumsal Değerler

Dijital dönüşüm, teknolojik araçların toplumsal yaşama eklemlenmesinden çok daha fazlasını ifade eden, insan davranışlarını, iletişim biçimlerini, kimlik algılarını ve karar verme süreçlerini dönüştüren çok katmanlı bir değişim alanıdır (Ouchchy vd., 2020; Yiğit vd., 2013). Dijitalleşmenin hız, verimlilik, ölçülebilirlik ve performans gibi değerleri ön plana çıkarması, dayanışma, sabır, ortak iyilik, emek gibi geleneksel insani değerlerin görünürlüğünü zayıflatmakta ve bu değerleri gündelik yaşamın ikincil bir unsuru haline getirmektedir (Gabriel, 2020; Turan, 2024; Vallor, 2015). Bu nedenle dijital dönüşüm, yalnızca teknolojik bir güncelleme değil, değerlerin yeniden hiyerarşik bir düzene sokulduğu derin bir kültürel yeniden yapılanmadır.

Toplumsal değerlerin dönüşümündeki bu kırılmanın en görünür boyutu, dijital hız kültürünün bireysel ve toplumsal davranışları yönlendirme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Dijital ortamlarda hızlı karar alma, anlık tepki verme, sürekli çevrimiçi olmanın yarattığı rekabet; sabır, karşılıklılık, mahalle

dayanışması ve uzun vadeli düşünme gibi değerlerin geri planda kalmasına yol açmaktadır (Darı ve Koçyiğit, 2024; Değişmiş, 2024). Bu süreç, Turan (2024)'ın vurguladığı “dijital vicdan” kavramının neden kritik olduğunu da açıklamaktadır: Hız ve performans odaklı dijital kültür, bireylerin etik reflekslerini zayıflatmakta ve değer odaklı muhakemeyi geri plana itmektedir.

Dijital dönüşümün değerler üzerindeki etkisinin bir diğer boyutu, sanal etkileşimlerin fiziksel etkileşimlerin yerine geçmesiyle ortaya çıkan “ilişkisel yüzeyselleşme” sürecidir. Galvão vd. (2021), dijital ortamların kimlik, benlik algısı ve kültürel hafıza üzerinde yapay bir yeniden üretim alanı oluşturduğunu; bireylerin dijital benlikleri aracılığıyla yeni tür bir değer dünyası inşa ettiğini savunmaktadırlar. Turhan (2024) ise dijital kimlik, dijital ölüm ve dijital ölümsüzlük gibi kavramların, geleneksel anlam, aidiyet ve değer sistemlerini dönüştürdüğüne dikkat çekmektedir. Bu bulgular, teknolojinin sadece davranışları değil, değerlerin taşıyıcısı olan kültürel hafızayı da yeniden şekillendirdiğini göstermektedir.

Ayrıca dijital dönüşüm, bireylerin karar mekanizmalarındaki özerkliği de dönüştürmektedir. Ara (2024)'nın çalışmasına göre YZ destekli karar sistemleri, kullanıcı tercihlerini yönlendirirken aynı zamanda onların değer önceliklerini de şekillendirmekte; örneğin öneri sistemleri, bireyin hangi bilgiye maruz kalacağını belirleyerek onun değer yargılarını dolaylı biçimde yönlendirmektedir. Bu durum, Sutrop (2020)'un vurguladığı “insanın kontrolü kaybetme riski” ile birleştiğinde, değerlerin teknoloji tarafından görünmez biçimde yeniden kodlanması sonucunu doğurmaktadır (Gabriel, 2020; Wittmann ve Meynhardt, 2025).

Dijital dönüşümün en çarpıcı etkilerinden biri, toplumsal eşitsizlik ve adalet boyutunda ortaya çıkmaktadır. Jobin, Ienca ve Vayena (2019)'nın küresel düzeyde YZ etik kılavuzlarını analiz ettikleri çalışmalarında, farklı coğrafyalarda değerlerin farklı şekillerde yorumlandığı; etik ilkeler konusunda yüzeysel bir uzlaşmanın bulunduğu ancak pratik uygulamalarda ciddi uçurumlar olduğunu saptamışlardır. Türkiye bağlamında Çeşitcioğlu (2025)'nin değerlendirmesi, dijital dönüşümün etik boyutunun çoğunlukla politika belgelerinde yer alsa da, pratikte uygulanabilir mekanizmaların yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu durum, değerlerin söylem düzeyinde korunur görünürken, pratikte aşınmaya devam ettiğini doğrulamaktadır (Sarıkaya Tunalp, 2024; Wittmann ve Meynhardt, 2025).

2. Sosyo-Teknik Bir Aktör Olarak Yapay Zekâ

YZ, son yirmi yılda gösterdiği gelişimle birlikte yalnızca belirli görevleri yerine getiren bir yazılım olmaktan çıkmış; toplumsal düzeni, ekonomik

ilişkileri, kültürel normları ve hatta bireysel davranış kalıplarını etkileyen çok boyutlu bir sosyo-teknik aktör hâline gelmiştir (Dignum, 2019; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Bu dönüşüm, teknolojinin toplum üzerindeki etkisini açıklamak için sıklıkla kullanılan klasik “araç” perspektifinin artık yetersiz kaldığını göstermektedir. Çünkü YZ artık sadece bir araç değil, aktör-ağ teorisinde tarif edildiği gibi, insan davranışlarını yönlendirebilen, kurumsal süreçleri etkileyen ve normatif sonuçlar üreten bir fail niteliği kazanmıştır (Ara, 2024; Sarıkaya Tunalp, 2024; Sutrop, 2020).

YZ'nin sosyo-teknik bir aktör olarak konumlanmasının arkasındaki temel nedenlerden biri, karar verme süreçlerine doğrudan müdahil olmasıdır. Öneri algoritmaları, sınıflandırma sistemleri, risk analiz yazılımları, sağlıkta teşhis araçları ve adli sistemlerde kullanılan değerlendirme modelleri gibi uygulamalar; hangi bilginin öne çıkarılacağını, kimin hangi hizmete erişeceğini, hangi davranışların teşvik veya cezalandırılacağını belirleyerek toplumsal düzenin şekillenmesine doğrudan katkıda bulunmaktadır (Bankins ve Formosa, 2023; Gabriel, 2020; Jobin vd., 2019). Bu nedenle YZ'nin etkisi, yalnızca sonuçları hesaplayan bir sistemin ötesine geçmekte; toplumsal normları yeniden üreten ve zamanla dönüştüren bir güç hâline gelmektedir (Galvão vd., 2021; Han vd., 2022).

YZ'nin “karar alıcı” rolü, toplumsal aktör olarak konumunu güçlendiren bir başka boyut olarak öne çıkmaktadır. Ouchchy vd. (2020), YZ sistemlerinde sorumluluk zincirinin bulanıklaşmasının, YZ'yi fiilen karar verici bir aktör gibi konumlandığını; ancak gerçek anlamda sorumluluk üstlenemeyen bu sistemlerin ahlaki düzen için risk yarattığını belirtmektedir. Benzer şekilde Sarıkaya Tunalp (2024), YZ'nin teknik çıktılarının toplum tarafından sıklıkla nesnel gerçeklik olarak algılandığını; bunun da algoritmaları “otorite figürü” hâline getirdiğini ifade etmektedir. Böylece YZ, hem bilginin hem de sosyal ilişkilerin yeniden şekillenmesinde normatif bir güç merkezi hâline gelmektedir (Ara, 2024; Sutrop, 2020; Turan, 2024).

Sosyo-teknik aktör olarak YZ'nin yükselişi, kullanıcı davranışlarının şekillenmesinde de belirgin biçimde görülmektedir. Öneri algoritmaları bireylerin neyi izleyeceğine, okuyacağına veya satın alacağına karar verirken, sosyal medya filtreleri bireyin hangi görüşlere maruz kalacağını belirlemekte; bu da değerler, inançlar ve davranışlar üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmaktadır (Darı ve Koçyiğit, 2024; Galvão vd., 2021). Bir başka deyişle, YZ yalnızca bireyin davranışlarını değil; bireyin değer dünyasını da etkilemektedir. Han vd. (2022) bu durumu, teknolojinin insanın yaşam görevlerini ve değerler hiyerarşisini dönüştüren bir aracı hâline gelmesi olarak tanımlamaktadırlar.

YZ'nin sosyo-teknik aktör olarak konumlanmasını güçlendiren bir diğer unsur ise “öngörü kapasitesi”dir. Büyük veri ile çalışan YZ sistemleri, geçmiş davranışlardan öğrenerek gelecekteki eğilimleri tahmin edebilmekte; bu da şirket, devlet ve kurumların stratejik kararlarında belirleyici rol oynamaktadır. Bu öngörü kapasitesi, YZ'ye ekonomik, politik ve kültürel sistemler üzerinde daha önce hiçbir teknolojinin sahip olmadığı bir dönüştürücü güç kazandırmaktadır (Dignum, 2019; Han vd., 2022).

Sosyo-teknik aktör olarak YZ'nin yükselişi, bireyin özerkliği ve sorumluluk alanı üzerinde de belirgin bir baskı oluşturmaktadır. Vallor (2015), insanın pratik bilgelik ve ahlaki yetkinliklerini yaşam içindeki deneyimlerle geliştirdiğini; ancak YZ'nin giderek daha fazla karar alanını devralması nedeniyle bu yetkinliklerin körelme riski taşıdığını savunmaktadır. Turan (2024) bu süreci “dijital vicdanın zayıflaması” olarak adlandırmakta; bireyin etik reflekslerinin yerini algoritmik yönlendirmelere bırakmasının değer yitimini hızlandırdığını belirtmektedir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yapay zekânın yalnızca teknik bir araç değil; toplumsal düzenin, kültürel normların ve etik değerlerin şekillendirilmesinde rol oynayan bir sosyo-teknik aktör olduğu görülmektedir. YZ'nin bu yeni konumu, değerlerin yitimi, normatif düzenlemelerin aşınması ve sorumluluk alanlarının belirsizleşmesi gibi etik sorunların daha da görünür hâle gelmesine yol açmaktadır (Dignum, 2019; Jobin vd., 2019).

3. Değer Kavramı ve Yapay Zeka Bağlamında Etik Kuramlar

Değer kavramı, bireylerin ve toplumların neyin iyi, doğru ve arzu edilir olduğuna ilişkin ortak kabullerini ifade ederken tarih boyunca ahlak felsefesi, sosyoloji, psikoloji ve kültürel çalışmalar içinde merkezi bir tartışma alanı olmuştur (Han vd., 2022; Sutrop, 2020). Dijital dönüşüm ve YZ çağında değerler yalnızca bireylerin davranışlarını yönlendiren ilkeler olmaktan çıkmış; teknoloji tarafından yeniden şekillendirilen, kimi zaman görünmez biçimde hiyerarşisi değiştirilen dinamik yapılar hâline gelmiştir (Yiğit vd., 2013; Turan, 2024). Bu nedenle değer kavramını tartışmak, YZ çağında etik çerçevenin anlaşılması açısından kaçınılmazdır.

3.1. Değerlerin Kavramsal ve Kültürel Temelleri

Değerler yalnızca bireysel inançlardan ibaret değildir; kültürel kodlar, toplumsal normlar, ahlaki çerçeveler ve tarihsel birikim tarafından şekillendirilen çok boyutlu yapılardır (Han vd., 2022; Wittmann ve Meynhardt, 2025; Sutrop, 2020). Bu nedenle değerlerin analizinde hem bireysel hem kurumsal hem de kültürel düzeyin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin

Gabriel (2020), değerlerin yalnızca psikolojik tercihler ya da fayda hesapları olmadığını, aynı zamanda toplumların adalet anlayışını, iyilik kavrayışını ve normatif düzenlemelerini belirleyen temel unsurlar olduğunu vurgular. Bu görüş, fenomenolojik etik yaklaşımıyla paralellik göstermektedir: Han vd. (2022), değerlerin insanın yaşam dünyasında bedenlenmiş deneyimler yoluyla ortaya çıktığını ve bu deneyimlerin teknolojik aracılık tarafından yeniden şekillendirildiğini ileri sürmektedirler.

Yerli literatürde, değerlerin sosyal ve kültürel yapılarla derin ilişkisine dikkat çekilmektedir. Yigit vd. (2013), öğretmen adaylarının teknoloji ile değerler arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, teknolojinin özellikle bireycilik, hız, görünürlük ve performans gibi değerleri güçlendirdiğine; buna karşılık sabır, merhamet ve dayanışma gibi değerleri zayıflattığına dikkat çekmişlerdir. Turan (2024) ise “dijital vicdan” kavramı ile dijital çağda değerlerin bilişsel olmaktan çok çevrimiçi davranış örüntüleriyle yeniden biçimlendiğini ifade etmektedir. Benzer şekilde Turhan (2024), dijital kimlik ve dijital ölümsüzlük gibi kavramların bireysel değer dünyasını yapay bir zeminde yeniden ürettiğini tartışmaktadır. Konuya ilişkin çalışmalar, değerlerin doğal, değişmez veya sabit olmadığını; teknolojik değişim hızlandıkça değerlerin anlamının da yeniden yorumlandığını göstermektedir (Darı ve Koçyiğit, 2024; Değişmiş, 2024; Galvão vd., 2021). Böylece değerler, bireyin kararlarıyla başlayan ancak teknoloji biçimlenen dinamik bir sistem hâline gelmektedir (Sarıkaya Tunalp, 2024).

3.2. Dijital Çağda Değer Hiyerarşisi

Değerlerin hiyerarşik bir yapıda olduğu, etik literatürde uzun süredir kabul gören bir yaklaşımdır. İnsanlar farklı durumlarda farklı değerleri önceliklendirebilir; örneğin güvenlik değeri, yaşam tehdidi karşısında sevgi, merhamet veya özgürlük gibi diğer değerlere baskın gelebilir (Çeşitcioğlu, 2025; Gabriel, 2020). Dijital çağ, bu hiyerarşiyi kökten değiştiren bir bağlam üretmiştir. Hız, verimlilik, veri odaklılık, tahmin edilebilirlik ve ölçeklenebilirlik gibi dijital kültürün ön plana çıkardığı değerler; sabır, yüz yüze etkileşim, emek, mahremiyet, derinlik ve kolektif iyilik gibi değerlerin geriye çekilmesine neden olmaktadır (Vallor, 2015; Turan, 2024).

Han vd. (2022) tarafından fenomenolojik bir bakışla yapılan analizde, teknolojik aracılığın insanın yaşam görevlerini ve dolayısıyla değer önceliklerini belirgin biçimde değiştirdiğine dikkat çekilmektedir. Yazarlar, teknolojinin yalnızca araç olmadığını; insanın amaçlarını, ilişkilerini ve önceliklerini dönüştüren bir ortam olduğunu savunmaktadırlar. Gabriel (2020) ise değer hiyerarşisinin algoritmik sistemlerde yeniden kodlandığını;

algoritmaların belirli içerikleri görünür kılarak diğerlerini dışladığını ve böylece toplumsal değerlerin görünürlüğünü kendiliğinden değiştirdiğini belirtmektedir.

Bu bağlamda dijital platformlar, ister sosyal medya ister e-ticaret veya haber akışı olsun, hangi değerlerin öne çıkacağını büyük ölçüde belirlemektedir (Ara, 2024; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Örneğin sosyal medya algoritmalarının çatışma ve kutuplaşma içeriğini daha görünür kılması; empati, uzlaşma ve karşılıklı anlayış gibi değerlerin dijital ortamda daha az temsil edilmesine yol açmaktadır (Değişmiş, 2024; Galvão vd., 2021; Turhan, 2024). Bu dönüşüm, değerlerin yalnızca bireysel tutumlar değil, dijital altyapılar tarafından şekillenen yapılar hâline geldiğini göstermektedir.

3.3. Etik Kuramlar ve Yapay Zekâ

Yapay zekâ etiği tartışmaları üç temel etik kuram etrafında şekillenmektedir: deontolojik etik, faydacı (utilitarian) etik ve erdem etiği. Bu kuramların her biri YZ'nin nasıl davranması gerektiğine ilişkin farklı normatif çerçeveler sunmaktadır.

Deontolojik etik, YZ sistemlerinin evrensel ahlaki kurallara uymasını gerektirir. Zararsızlık, adalet, doğruluk ve insan haklarına saygı gibi ilkelere dayanan bu yaklaşım, YZ'nin sonuçlarından bağımsız olarak belirli davranışları yasaklamayı veya zorunlu kılmayı savunur (Dignum, 2019; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Jobin vd. (2019)'nin analiz ettiği 84 küresel YZ etik kılavuzunda da en sık tekrar eden ilkelerin şeffaflık, adalet, sorumluluk ve mahremiyet olduğu görülmektedir; bu da deontolojik yaklaşımın küresel düzeyde güçlü bir karşılık bulduğunu göstermektedir.

Faydacı etik ise YZ'nin toplam faydayı veya mutluluğu maksimize eden sonuçlara ulaşmasını hedefler. Bu yaklaşım özellikle sağlık, trafik, güvenlik gibi risk içeren alanlarda YZ'nin daha “hesaplanabilir” kararlar üretmesini sağlayabilir (Ara, 2024; Gabriel, 2020). Ancak veri setlerindeki önyargılar veya YZ'nin belirli grupları dezavantajlı konuma itmesi, faydacı algoritmaların toplumsal adaleti zedeleme riskini artırmaktadır (Bankins ve Formosa, 2023; Han vd., 2022).

Erdem etiği ise YZ'nin etik niteliğini yalnızca algoritmada değil, sistemi geliştiren ve kullanan insanın karakterinde aramaktadır. Bu yaklaşım, YZ etiğinin yalnızca kurallar ve sonuçlarla değil, aynı zamanda tasarımcıların niyetleri, kurumsal kültür, empati, adalet duygusu ve sorumluluk bilinci gibi insani erdemlerle değerlendirilmesi gerektiğini savunur (Turan, 2024; Vallor, 2015). Bu nedenle erdem etiği, YZ'nin toplumdaki uzun vadeli etkilerini anlamak açısından önemli bir perspektif sunmaktadır.

Bu üç yaklaşım birlikte ele alındığında, YZ etiğinin tek bir kuramla açıklanamayacak kadar karmaşık olduğu, hem normlara hem sonuçlara hem de insani erdemlere dayalı bütüncül bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Dignum, 2019; Gabriel, 2020; Wittmann ve Meynhardt, 2025).

4. Yapay Zekâda Değer Uyumlama Problemi

Yapay zekânın etik ve toplumsal etkilerine ilişkin tartışmaların merkezinde yer alan değer uyumlama (value alignment) problemi, YZ sistemlerinin hedeflerinin, davranışlarının ve çıktılarının insan değerleriyle uyumlu hâle getirilmesi gerekliliğini ifade eder (Gabriel, 2020; Han vd., 2022; Sutrop, 2020). Bu problem, hem teorik hem de teknik düzeyde oldukça karmaşıktır. Çünkü değerlerin doğası gereği çok boyutlu, kültürel olarak değişken ve bağlama duyarlı olması, YZ sistemlerinin değerleri doğru biçimde temsil etmesini güçleştirmektedir (Ara, 2024; Sarıkaya Tunalp, 2024; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Değer uyumlama, yalnızca algoritmanın “doğru” çıktıyı üretmesi değil, aynı zamanda toplumsal adalet, insan hakları ve etik ilkelerle uyumlu davranması gerektiğini vurgulamaktadır (Dignum, 2019; Jobin vd., 2019; Turan, 2024).

4.1. Değer Uyumlamanın Teknik ve Normatif Boyutları

Sutrop (2020), değer uyumlama tartışmasının teknik ve normatif olmak üzere ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Teknik boyutta sorun, YZ'nin insan davranışlarını taklit ederek değerleri öğrenmesi ile ilgilidir. Pekiştirmeli öğrenme, ters pekiştirmeli öğrenme ve insan geri bildirimle yönlendirilen modeller, YZ'nin “değer benzeri” örüntüler üretmesini sağlayabilir (Gabriel, 2020; Han vd., 2022). Ancak bu öğrenme süreci veri önyargıları, eksik temsil edilen gruplar ve tarihsel eşitsizlikler nedeniyle hatalı değer modelleri üretebilir (Ara, 2024; Bankins ve Formosa, 2023). Bunun sonucunda YZ, teknik olarak başarılı görünebilir, ancak normatif açıdan etik dışı sonuçlar üretebilir.

Normatif boyutta ise soru şudur: “YZ hangi değerlerle hizalanmalıdır?” Değerlerin kültürel farklılık göstermesi, evrensel etik ilkeler üzerinde yüzeysel bir uzlaşma olsa da pratikte büyük farklılıkların devam ettiğini göstermektedir (Jobin vd., 2019; Çeşitcioğlu, 2025; Turhan, 2024). Örneğin mahremiyet, Avrupa’da bireysel bir hak olarak merkezdedir; ancak bazı ülkelerde toplumsal yarar mahremiyetin önüne geçebilmektedir. Bu nedenle “evrensel” değerler listesi oluşturmak, çoğu zaman Batı merkezli normların diğer kültürlerle dayatılması riskini taşır (Gabriel, 2020; Han vd., 2022; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Dolayısıyla teknik ve normatif

boyutların kesişiminde ciddi bir belirsizlik alanı bulunmaktadır: YZ'yi değerlerle uyumlu hâle getirmek için önce değerlerin doğasının, kapsamının ve kültürel çeşitliliğinin netleştirilmesi gerekmektedir.

4.2. Değerlerin Kodlanabilirliği Tartışması

Değerlerin YZ'ye nasıl aktarılacağı sorusu, yapay zekâ etiği literatüründeki en derin teorik tartışmalardan biridir. Sarıkaya Tunalp (2024), etik değerlerin kodlanmasının yalnızca teknik bir mesele olmadığını; değerlerin doğası gereği nüanslı, bağlama duyarlı ve çoğu zaman sözel olarak ifade edilemeyen yapılar içerdiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle değerlerin “kural” olarak kodlanması çoğu zaman indirgemeci olmakta; değerlerin bütüncül anlamı kaybolmaktadır.

Bu görüşü destekleyen çalışmalar, değerlerin yalnızca davranışsal örüntülerden çıkarılamayacağını; çünkü davranışların ardında kültürel, psikolojik, dini ve toplumsal bağlamların yer aldığını göstermektedir (Galvão vd., 2021; Turhan, 2024; Yiğit vd., 2013). Örneğin bir toplumda “saygı” davranışı göz teması kurmamak iken, başka bir kültürde tam tersi göz teması kurmak olabilir. YZ bu davranışları yalnızca örüntü olarak gözlemlediğinde değerlerin gerçek anlamını yakalamakta zorlanacaktır (Sarıkaya Tunalp, 2024; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Ayrıca değerlerin doğrudan kodlanması, değerlerin ölçülebilir ve nicel hale getirilmesi riskini doğurmaktadır; bu da değerleri indirgenmiş bir veri nesnesine dönüştürmektedir (Ara, 2024; Dignum, 2019; Vallor, 2015). Bu indirgeme, etik ve ahlaki derinliği olan kavramların sadece “puanlayabileceği” kategorilere sıkıştırılmasına neden olur. Böylelikle değerlerin çok katmanlı doğası teknik uygunluk adına yok olabilir.

4.3. Değer Uyumlamada Karşılaşılan Zorluklar

Değer uyumlama problemi, teorik tartışmaların ötesinde pratik uygulamalarda da ciddi zorluklar ortaya koymaktadır. Bunların başında şeffaflık eksikliği gelmektedir. YZ sistemleri çoğu zaman “kara kutu” niteliğindedir ve nasıl karar verdiklerini anlamak güçtür (Ara, 2024; Dignum, 2019). Bu durum, doğru kararın etik karar olup olmadığını değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır.

Bir diğer güçlük, sorumluluk zincirinin belirsizleşmesidir. Bir YZ sistemi zarar verdiğinde sorumluluğun geliştiricide mi, veri sağlayıcısında mı, kullanıcıda mı, yoksa sistemin kendisinde mi olduğu açık değildir (Bankins ve Formosa, 2023; Ouchchy vd., 2020; Wittmann ve Meynhardt, 2025). Bu belirsizlik, değer uyumlamayı teknik olarak mümkün kılsa da etik açıdan uygulanamaz kılmaktadır.

Son olarak, değer uyumlama sistemleri veri setlerindeki önyargıları miras aldığı anda, normatif olarak adil kararlar üretmesi mümkün değildir (Gabriel, 2020; Han vd., 2022; Sarıkaya Tunalp, 2024). Örneğin yüz tanıma algoritmalarının belirli etnik gruplarda daha fazla hata yapması, algoritmaların “değerleri” değil mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Ara, 2024; Jobin vd., 2019).

5. Bireysel Düzeyde Değerlerin Yitimi: Özerklik, Sorumluluk ve Anlam

İnsanın kendi iradesi üzerindeki kontrolünü kaybetme riskinin yanı sıra insani değerleri nesneleştirme ve araçsallaştırma potansiyeline sahip olduğu varsayımı YZ'nin ortaya çıkardığı sorunların en başında yer almaktadır (Han vd., 2022). Gabriel (2020)'in, “değer uyumlama” (value alignment) sorununa dikkat çekerek, algoritmaların teknik performansla sınırlı kalması hâlinde toplumsal adalet ve etik ilkelerin dışlanabileceği görüşü de Han vd., (2022)'nin görüşünü destekler niteliktedir. Etik ve değerler bağlamında esas mesele; insanın öz değerlerini, kültürel mirasını ve toplumsal güven duygusunu muhafaza edebilmesidir. Bu bağlamda “değerlerin yitimi” yalnızca bireysel bir kayıp değil, toplumsal bütünlüğü ve insanlık tarihinin etik temelini tehdit eden çok boyutlu bir sorun olarak değerlendirilebilir.

YZ çağında bireysel düzeyde değerlerin aşınması; özerklik, ahlaki muhakeme, anlamlı iş deneyimi ve eylem sorumluluğu gibi temel insani kapasitelere ilişkin ciddi tartışmaları beraberinde getirmektedir (Ara, 2024; Han vd., 2022; Vallor, 2015). Bu aşınma, teknolojinin bireysel karar süreçlerine müdahalesi, dikkat ekonomisinin yönlendirmeleri, kişisel tercihlerin algoritmik biçimde çerçevelenmesi ve emek süreçlerinin dönüşmesi gibi pek çok faktörün ortak etkisiyle ortaya çıkmaktadır (Bankins ve Formosa, 2023; Sarıkaya Tunalp, 2024; Turan, 2024). Yapılan çalışmalar, bireyin değer üretme kapasitesinin giderek dışsal sistemlere devredildiğini, bunun da bireyin ahlaki reflekslerini ve öznel kontrol duygusunu zayıflattığını göstermektedir (Gabriel, 2020; Sutrop, 2020; Wittmann ve Meynhardt, 2025).

5.1. Özerklik Kaybı ve Algoritmik Yönlendirme

YZ sistemlerinin yalnızca teknik doğruluk değil, aynı zamanda toplumların temel değerleri ve kültürel kodları ile uyumlu olması gerektiği konusunun da tartışılması gerekmekte ve YZ'nin insani değerlerle uyumlu bir şekilde çalışabilmesi için, etik teorilerin ve insani değerlerin YZ algoritmalarını geliştirme süreçlerine daha derinlemesine entegre edilmesi gerekmektedir.

(Turan, 2024). Değerler, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendiren temel bir pusula niteliğindedir ve ailevi, ahlaki, insani ya da toplumsal boyutlarda farklı gruplandırılabilir. Tüm bu çeşitlilik içinde değerlerin hiyerarşik bir yapıya sahip olması, bireyin hangi koşulda hangi değeri önceliklendireceğini belirler; örneğin, insan beyninde, hayatta kalma daha öncelikli olduğu için korku sevgiden önce gelir (Çeşitcioğlu, 2025).

Bireysel özerklik, kişinin kendi tercihleri üzerinde bilinçli denetim kurabilmesi anlamına gelir. Ancak YZ destekli dijital sistemler, kullanıcıların davranışlarını öneri algoritmaları, otomatik sınıflandırma, kişisel reklamlar ve içerik filtreleri yoluyla görünmez biçimde yönlendirmekte ve özerkliği zayıflatabilmektedir (Darı ve Koçyiğit, 2024; Han vd., 2022). Örneğin Ara (2024)'nın kapsamlı incelemesi, şeffaf olmayan öneri sistemlerinin kullanıcıların değer önceliklerini dolaylı biçimde şekillendirdiğini; bireyin hangi bilgiye maruz kalacağını belirleyerek karar süreçlerini etkilediğini ortaya koymaktadır.

Sutrop (2020), teknolojinin bireyin iradesi üzerindeki baskı oluşturabileceğini ve kişinin “kendi değerleriyle” uyumlu seçimler yaptığını zannederken aslında algoritmalar tarafından yönlendirildiğini belirtir. Gabriel (2020) ise algoritmik yönlendirme ile etik değerlerin çarpıtılması arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu; yanlış hizalanmış (misaligned) sistemlerin bireyin karar özgürlüğünü zayıflatabileceğini vurgular. Benzer biçimde Turan (2024), dijital vicdan kavramı üzerinden bireysel özerkliğin dijital ortamda aşıldığını; kullanıcıların etik muhakeme yerine hazır algoritmik önerilere yöneldiğini ileri sürmektedir. Bu bulgular, teknolojinin özerkliği destekleyen bir araç olmaktan çıkıp, değer tercihlerini şekillendiren bir normatif güç haline geldiğini göstermektedir (Han vd., 2022; Sarıkaya Tunalp, 2024; Yiğit vd., 2013).

5.2. Ahlaki Muhakemenin Zayıflaması

Ahlaki yargı, insanın deneyim, ilişki ve sorumluluk yoluyla geliştirdiği temel bir kapasitedir. Ancak YZ'nin karar alanlarını giderek devralması, bireylerin ahlaki muhakeme becerilerini daha az kullanmasına ve bu becerilerin zamanla körelmesine yol açabilmektedir. Vallor (2015), bunu “ahlaki yetkinliklerde körelme” (moral deskilling) kavramıyla açıklarken erdemli davranma kapasitesinin teknolojiye bağımlılık sonucunda zayıfladığını belirtmiştir. Han vd. (2022), fenomenolojik bakış açısıyla teknolojinin insanın değerleri deneyimleme biçimini değiştirdiğini ve bunun ahlaki kararlar üzerinde zayıflatıcı etki yaptığını vurgular.

Sarıkaya Tunalp (2024), bu durumu Milgram'ın itaat deneyleri üzerinden değerlendirerek, insanların otorite figürlerine itaat etme eğiliminin dijital çağda “algoritmik otoriteye” itaat olarak yeniden üretildiğini belirtmektedir. Kullanıcılar, algoritmanın önerdiği davranışları çoğu zaman düşünmeden kabul eder; bu süreçte ahlaki muhakeme adımları devre dışı kalabilir. Ara (2024) da otomatik karar verme sistemlerinin aşırı kullanımının bireyin eleştirel düşünme kapasitesini azalttığını ve etik duyarlılığın yerine otomatik uyumu getirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle YZ çağında ahlaki yetkinliklerde körelme, bireyin yalnızca karar verme yetkinliğini değil, aynı zamanda değerleri içselleştirme ve eylemsel sorumluluk alma kapasitesini zayıflatan bir risk alanı olarak değerlendirilmektedir.

5.3. Yapay Zekâ Uygulamalarında Sorumluluk Sorunu

YZ sistemlerinin karar verme süreçlerine dâhil olması, bireylerin ve kurumların sorumluluk alma biçimlerini de dönüştürmektedir. Ouchchy vd. (2020), YZ sistemlerinde sorumluluk zincirinin belirsizleşmesini sorumluluk açığı (responsibility gap) kavramıyla açıklamakta; YZ bir hata yaptığı anda sorumluluğun kime ait olduğunu belirlemenin çoğu zaman mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu durum, bireyin kendi eylemlerinin sonuçlarıyla yüzleşme kapasitesini zayıflatmaktadır.

Bankins ve Formosa (2023)'nın iş dünyasına ilişkin bulguları, YZ sistemlerinin kullandığı otomasyon süreçlerinin çalışanlarda “sorumluluk devri” eğilimine neden olduğunu; çalışanların kendilerini kararlarının sahibi olarak değil, algoritmaların yürütücüsü olarak görmeye başladıklarını ortaya koymaktadır. Asıl (2025) da YZ etiğine ilişkin çalışmasında, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin YZ uygulamalarında sık sık ihlal edildiğini; bunun da kurumlardaki etik kültürü aşındırdığını vurgulamaktadır.

Sutrop (2020), sorumluluk erozyonunun yalnızca teknik bir problem olmadığını; aynı zamanda etik değerlerin toplumun farklı seviyelerinde nasıl dağıtıldığını etkileyen bir normatif sorun olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle YZ'nin sorumluluğu belirsizleştiren yapısı, bireysel değerlerin sürekliliğini ve etik davranış kapasitesini zayıflatmaktadır.

6. Toplumsal ve Kültürel Düzeyde Değer Yitimi

YZ'nin toplumsal bağlamda etik sorunları; mahremiyet, gözetim ve önyargı gibi kritik başlıkların yanı sıra veri güvenliği, adaletsizlik, şeffaflık eksikliği ve hesap verebilirlik boşluğu, sorumluluk zincirinin belirsizliği ve insan özerkliğinin zayıflamasını kapsamaktadır (Ara, 2024; Jobin vd., 2019). Literatürde, dijital ölümsüzlük (Dede, 2024) ve sosyal medya

platformlarında yapay zekâ kullanımının, bireylerin kimliklerini ve kültürel hafızayı yeniden inşa ettiği ve bunun da insani değerlerin yapaylaştırılmasına yol açtığı tartışılmaktadır (Galvão vd., 2021; Turhan, 2024). Literatürde bu durum, “insanın robotlaşması ve robotların insanlaşması” gibi popüler ama derinlikli bir metaforla açıklanmaktadır. Bu metafor, insani değerlerin mekanik süreçlere devredilmesiyle birlikte ortaya çıkan yabancılaşma sürecini işaret etmektedir. Turan (2024)’ın “dijital vicdan” kavramı, bu bağlamda dikkat çekici bir öneri sunmaktadır. Turan’a göre, bireylerin ve kurumların dijital ortamda etik sorumluluk bilinci geliştirmesi, yapay zekâ çağında toplumsal değerlerin korunması için temel bir gerekliliktir.

Yapay zekâ çağında değerlerin aşınması yalnızca bireysel düzeyde özerklik ve ahlaki kapasitenin zayıflaması ile sınırlı değildir; aynı zamanda kültürel hafızanın, toplumsal normların, medya sistemlerinin ve kolektif davranış kalıplarının yeniden şekillendiği geniş çaplı bir dönüşüm alanına işaret etmektedir (Darı ve Koçyiğit, 2024; Galvão vd., 2021; Turhan, 2024). Dijital kültür; hız, performans, görünürlük, kişiselleştirilmiş içerik ve sürekli etkileşim gibi yeni normlar üreterek toplumsal değerleri bir yandan dönüştürmekte, diğer yandan görünmez biçimde aşındırmaktadır (Ara, 2024; Gabriel, 2020; Yiğit vd., 2013). Bu dönüşüm, literatürde sıklıkla “ahlaki erozyon”, “dijital yabancılaşma” ve “değerlerin yapaylaştırılması” metaforlarıyla açıklanmakta ve kökten bir kültürel dönüşüme işaret etmektedir (Değişmiş, 2024; Han vd., 2022; Sutrop, 2020).

6.1. Dijital Ölümsüzlük, Kimlik ve Kültürel Hafızanın Yapaylaşması

Dijital ölümsüzlük, bireylerin dijital izleri, çevrimiçi profilleri, yapay zekâ avatarları ve veri temelli kişilik modelleri aracılığıyla ölümden sonra dahi dijital varlıklarının sürdürülmesi sürecini ifade eder. Galvão vd. (2021), dijital ölümsüzlük pratiklerinin insan değerleriyle çelişen karmaşık bir temsil alanı yarattığını; algoritmaların kişilik özelliklerini yeniden üretirken insani değerlerin yalnızca seçilmiş bir kısmını yansıttığını belirtmişlerdir. Bu süreç, kültürel hafıza açısından büyük bir kırılma yaratmaktadır; çünkü dijital izlerin seçimi, depolanması ve işlenmesi, bireyin değerlerinin bütüncül değil, algoritmik olarak seçilmiş bir temsiline dayanmaktadır.

Turhan (2024) dijital hafızayı, teolojik ve teknolojik perspektifleri birleştirerek incelemekte ve dijital kimlik, dijital yaşam ve dijital ölüm kavramlarının geleneksel, kültürel ve ahlaki kodları zayıflatıldığını savunmaktadır. Ona göre dijital kimlikler, gerçek kimliklerin parçalanmış, seçilmiş ve algoritmik olarak işlenmiş versiyonlarıdır. Bu durum, kültürel

hafızanın yapay bir zeminde yeniden kurulması anlamına gelir. Han vd. (2022) teknolojinin insanın yaşam görevlerini yeniden biçimlendirdiğini; bu nedenle dijital hafıza pratiklerinin değer hiyerarşisini doğrudan etkilediğini belirtmektedirler. Çeşitcioglu'nun (2025) bulguları da bu görüşü desteklemektedir: Dijital platformlarda öne çıkan değerler, kültürel mirasın ya da toplumsal hafızanın değil, algoritmik görünürlüğün belirleyiciliğine göre şekillenmektedir. Böylece kültürel hafıza, kolektif seçicilik yerine algoritmik seçiciliğin yön verdiği bir yapıya dönüşmektedir (Galvão vd., 2021; Han vd., 2022; Turhan, 2024; Yiğit vd., 2013).

6.2. Yapay Zekâ Destekli Medya Ekosistemi ve Değerler

Medya, toplumların değer üretiminde, bilgi dolaşımında ve kamusal tartışmaların şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Yapay zekâ destekli içerik üretim araçları, haber akış modelleri, algoritmik sıralama sistemleri ve kişiselleştirilmiş medya ortamları, bu rolün niteliğini köklü bir biçimde değiştirmektedir (Ara, 2024; Gabriel, 2020). Darı ve Koçyiğit (2024)'in medya etiği üzerine yürüttükleri çalışmalarında YZ'nin haber üretim süreçlerinde sorumluluk, doğruluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi değerleri tehdit eden yeni riskler yarattığı ortaya konmaktadır.

Özellikle kişiselleştirilmiş içerik sistemleri, hangi bilginin görünür olacağına, hangi olayların haberleştirileceğine ve hangi görüşlerin öne çıkarılacağına karar vererek toplumsal değerlerin görünürlüğünü yeniden düzenlemektedir (Ara, 2024; Galvão vd., 2021; Sutrop, 2020). Bu, değerlerin dijital algoritmalar tarafından “yapay biçimde seçilmesi” anlamına gelmektedir. Örneğin sosyal medya filtre balonları, bireyleri kendi düşünce tarzlarına uygun içeriklerle sınırladığından empati, karşılıklılık, çoğulculuk ve uzlaşma gibi değerlerin toplumdaki görünürlüğü azalmakta; kutuplaşma, öfke ve rekabet gibi duygular daha sık teşvik edilmektedir (Han vd., 2022; Gabriel, 2020; Turhan, 2024).

YZ'nin medya üretimindeki otomasyonu, gazetecilik etiğinin zayıflamasına ve haberin değerinin “tıklanabilirlik” ile ölçülmesine yol açmaktadır. Bu durum, gazeteciliğin toplumsal rolünü, kamusal fayda üretme konusundaki değerini ve etik sorumluluk bilincini aşındırmaktadır (Ara, 2024; Darı ve Koçyiğit, 2024; Wittmann ve Meynhardt, 2025).

6.3. Ahlaki Erozyon ve Hız Kültürü

Hız kültürü, dijital çağın en belirgin toplumsal normlarından biridir. Değişmiş (2024), hızlı tüketim, hızlı etkileşim ve hızlı karar mekanizmasının, ahlaki muhakemeyi zayıflatarak değerlerin görünmez biçimde aşınmasına

yol açtığını belirtmiştir. Dijital platformlarda zaman, dikkat ve içerik üretimi veri ekonomisinin merkezinde yer aldığı için sabır, emek, derinlik ve uzun vadeli düşünme gibi değerler geri plana itilmektedir (Turan, 2024; Yiğit vd., 2013).

Gabriel (2020), hız kültürünün etik kararlar üzerinde bozucu etki oluşturduğunu; çünkü hızlı karar süreçlerinin alternatifleri düşünme, olası zararları değerlendirme ve etik sonuçları tartma kapasitesini zayıflattığını ileri sürmektedir. Han vd. (2022), teknolojinin hızlı etkileşim mekanizmalarının bireyin duygusal ve bilişsel süreçlerini yeniden düzenlediğini; bunun ahlaki değerlerin içselleştirme biçimlerini de değiştirdiğini belirtmektedirler. Turan (2024) da, “dijital vicdan” kavramı ile hız kültürü karşısında bireyin sorumluluk bilincini ve etik reflekslerini koruma gereğine vurgu yapmaktadır. Dijital vicdan, teknolojinin yönlendirdiği hızlı tüketim kültürüne karşı değerlerin içsel kontrolünü destekleyen etik bir çerçeve sunmaktadır (Sarıkaya Tunalp, 2024; Vallor, 2015).

6.4. Toplumsal Güven ve Ortak Değerlerin Zayıflaması

Toplumsal güven, toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği için hayati bir öneme sahiptir. Ancak YZ temelli gözetim sistemleri, kişisel veri ihlalleri, algoritmik ayrımcılık ve yanlış bilgi ekosistemlerinin genişlemesi, toplumsal güvenin kırılmasına yol açmaktadır (Ara, 2024; Gabriel, 2020; Jobin vd., 2019). Bu bağlamda Ara (2024), şeffaf olmayan YZ modellerinin kullanıcı güvenini zayıflattığını ve bu durumun dijital ortamlarda toplumsal güven krizini derinleştirdiğini ifade etmektedir. Jobin vd. (2019) de, küresel etik kılavuzlardaki ilkelerin çoğunun uygulanabilir mekanizmalara dönüşmediğini; bu nedenle YZ'nin toplumsal güven açısından potansiyel riskler taşıdığını vurgulamaktadırlar. Han vd. (2022) ise teknolojinin insanın duygusal ve toplumsal bağ kurma biçimini değiştirdiğini; bu nedenle güvenin dijital dünyada daha kırılgan hâle geldiğini belirtmektedirler. Bu durum toplumsal güvenin zayıflamasına yol açmakta; toplumsal güvenin zayıflaması ise ortak değerlerin etrafında buluşmayı güçleştirmekte; toplumun ortak bir etik zemin üzerinde birleşmesini zorlaştırmaktadır.

6.5. Değerlerin Toplumsal Düzeyde Aşınmasının Sonuçları

Yapay zekânın gelecekteki rolüne ilişkin temel kaygılardan biri de, toplumsal değerleri araçsallaştırma potansiyeli çerçevesinde, hız ve kolaylık kültürünü teşvik ederek dayanışma ve sabır gibi geleneksel değerleri görece geri plana itmesi ve bireysel çıkarların kolektif yararın önüne geçmesine zemin hazırlamasıdır (Gabriel, 2020). Bu durum, Turan'ın (2024) “dijital vicdan” kavramıyla açıklanabilir: Dijital ortamda bireylerin ve kurumların

etik sorumluluk bilinci geliştirmemesi, değerlerin yitimini hızlandırmaktadır. Literatürde ise bu süreç “ahlaki erozyon” kavramı ile açıklanmaktadır (Değişmiş, 2024). Vallor (2015), makine çağında insanın ahlaki becerilerinin körelme (deskilling) riskiyle karşı karşıya olduğunu savunurken; Bankins ve Formosa (2023) ise iş yerinde yapay zekâ kullanımının “anlamli iş” deneyimini zayıflatılabileceğini, bunun da bireylerin değerlerle bağını koparabileceğini vurgulamışlardır. Toplumsal düzeyde değerlerin yitimi; kolektif hafızanın yapaylaşması (Galvão vd., 2021; Han vd., 2022; Yiğit vd. 2013), kamusal alanın algoritmik dönüşümü (Ara, 2024; Darı ve Koçyiğit 2024; Gabriel 2020) ve ahlaki normların görünmez biçimde zayıflaması (Değişmiş, 2024; Han vd. 2022; Vallor, 2015) sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuçlar, değerlerin yalnızca bireysel değil, kolektif düzeyde de zayıfladığını göstermektedir.

7. Yapay Zekâ Etiği İlkeleri ve Sınırları

Yapay zekâ etik ilkeleri, YZ sistemlerinin güvenli, adil, şeffaf ve insan odaklı biçimde çalışmasını sağlayacak normatif çerçeveyi tanımlar. Ancak küresel literatür, etik ilkelerin evrensel düzeyde tanımlanmasına rağmen uygulamada ciddi farklılıklar olduğunu göstermektedir (Ara, 2024; Dignum, 2019; Jobin vd., 2019). Bu nedenle YZ etiği, yalnızca ilke belirleme süreci değil, aynı zamanda bu ilkelerin kültürel bağlamda nasıl yorumlandığı, pratikte nasıl uygulandığı ve hangi alanlarda sınırlarına ulaştığı konusunda da kapsamlı bir tartışma gerektirmektedir.

7.1. Yapay Zekâ Etiğinin Temel İlkeleri

Küresel YZ etik literatüründe en çok kabul gören ilkeler, çok sayıda ülkede, kurumda ve danışma kurulunda benzer şekilde tekrar edilmektedir. Jobin vd. (2019)’nin dünyadaki 84 YZ etik kılavuzunu incelediği çıkarıcı çalışmada, en sık karşılaşılan beş ilke şöyle belirlenmiştir:

1. Adalet ve Eşitlik
2. Şeffaflık ve Açıklanabilirlik
3. Sorumluluk ve Hesap Verebilirlik
4. Mahremiyet ve Veri Koruma
5. Zararsızlık (Non-maleficence)

Bu ilkeler, Asıl (2025)’ın sistematik incelemesinde ve Ara (2024)’nın YZ şeffaflığı çalışmasında da en merkezi normlar olarak yer almaktadır. Dignum (2019), bu beş ilkeyi HSS/ART çerçevesi (Hesapverebilirlik/Accountability-Sorumluluk/Responsibility- Şeffaflık/Transparency) ile açıklamış; modern

YZ sistemlerinde bu üç temel ilkenin sağlanmasının etik koruma açısından kritik olduğunu vurgulamıştır. Sutrop (2020) ise etik ilkelerin yalnızca teknik değil, kültürel bir bağlama sahip olduğunu; bu nedenle farklı değer grupları tarafından farklı şekillerde yorumlanabileceğini ifade etmiştir. Han vd. (2022), fenomenolojik bakış açısıyla bu ilkelerin insan deneyimi içinde somutlaşması gerektiğine dikkat çekerlerken; Turan (2024) da benzer biçimde, etik ilkelerin dijital vicdan çerçevesinde kurumsal ve bireysel düzeyde içselleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

7.2. YZ Etiği İlkelerinin Uygulanmasındaki Sorunlar

YZ etiği ilkelerinin uygulanması sorunlu bir alana işaret etmektedir. Bu bağlamda; ilkelerin uygulanmasına yönelik sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

7.2.1. Şeffaflık paradoksu

YZ sistemlerinin karmaşık yapısı, teknik ayrıntıların ifşasının kullanıcılar için anlaşılabilir olmasına yol açabilir. Bu nedenle açıklanabilirlik çoğu zaman “varmış gibi” sunulur (Ara, 2024; Han vd., 2022). Bankins ve Formosa (2023), iş yerlerinde kullanılan otomatikleştirilmiş karar sistemlerinin çoğu zaman çalışanlara açıklanmadığını; bunun da güven krizini güçlendirdiğini belirtmektedirler. Jobin vd. (2019) 84 küresel etik kılavuzunu inceledikleri çalışmalarında; evrensel düzeyde “şeffaflık, adalet, zarar vermeme, sorumluluk ve mahremiyet” ilkelerinin tekrarlandığına, ancak bunların uygulanmasında ciddi farklılıklar bulunduğu dikkat çekmişlerdir. Bu durum, yalnızca teknik değil, aynı zamanda kültürel ve politik bağlamların da etik ilkelerin yorumlanmasında belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye bağlamında dile getirilen bir başka kaygı da, ulusal stratejilerde etik ilkelere yer verilmesine rağmen, pratikte bu ilkelerin çoğunlukla kâğıt üzerinde kalmasıdır (Çeşitcioğlu, 2025). Bu durum, toplumsal değerlerin yalnızca söylem düzeyinde savunulduğunun, ancak gerçek uygulamalarda erozyona uğradığının güçlü bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

7.2.2. Sorumluluk boşluğu

Ouchchy vd. (2020), YZ'nin hataya neden olduğu durumlarda sorumluluğun açık biçimde tanımlanamadığını ve bunun etik denetimi zayıflatıldığını ifade etmektedirler. Asıl (2025), YZ sistemlerinde sorumluluk boşluğunun uygulamada en ciddi sorunlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Turan (2024), bu boşluğun dijital vicdanı zayıflatıldığını; kurumsal sorumluluk bilincinin aşınmasına neden olduğunu belirtmektedir.

7.2.3. Adalet ve önyargı sorunları

YZ sistemleri veri setlerindeki eşitsizlikleri yeniden üretme eğilimindedir. Han vd. (2022) ve Sarıkaya Tünel (2024), yanlış hizalanmış veri modellerinin sosyal önyargıları algoritmik biçimde güçlendirdiğini; bunun da toplumsal adalet açısından büyük bir risk olduğunu belirtmektedir. Jobin vd. (2019), etik kılavuzlarda “adalet” başlığının sık tekrarlanmasına rağmen uygulamada bu ilkenin zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.

7.2.4. Kültürel bağlamdan kopukluk

Etik ilkeler çoğu zaman evrenselmiş gibi sunulur; ancak Turhan (2024) ve Çeşitcioglu (2025) kültürel değerlerin göz ardı edildiğini ve bunun yerel bağlamlarda etik kopukluk yarattığını ifade etmişlerdir. Sutrop (2020), değerlerin kültürel dokusunun göz ardı edilmesinin etik ilke-pratik uyumsuzluğun temel nedeni olduğunu vurgulamıştır.

7.3. YZ Etiği İlkelerinde Kültürel ve Felsefi Sınırlar

Değerlerin kültürel olarak değişken olduğu gerçeği, YZ etiği ilkelerinin evrenselleştirilmesi konusunda felsefi bir gerilim yaratmaktadır. Gabriel (2020), etik ilkelerin kültürel bağlamdan kopararak “evrensel norm” haline getirilmesinin, YZ sistemlerinde değer dayatmasına yol açabileceğini ifade etmiştir. Han vd. (2022) de benzer biçimde değerlerin fenomenolojik kökenine dikkat çekerek, etik ilkelerin bireyin yaşam deneyimi içinde anlam kazandığını savunmuşlardır.

Turhan (2024), dijital kimlik, ölüm gibi konuların dini ve kültürel anlamlar taşıdığını, bu nedenle YZ etiği ilkelerinin kültürlerarası farklılıkları dikkate almadan uygulanamayacağını vurgulamaktadır. Sutrop (2020), YZ etiği ilkelerinin felsefi olarak soyut kaldığını; çoğu zaman toplumsal pratiklerden kopuk olduğunu belirtmektedir. Bu görüşler, kültürel çeşitliliğin dikkate alınmadığı bir YZ etiği çerçevesinin değerlerin yitimini durduramayacağını göstermektedir.

7.4. Yapay Zekâ Bağlamında Etik İlkelerin Kapsamı ve Sınırları

Küresel literatür, YZ etiği ilkelerinin gerekli olduğunu ancak tek başına yeterli olmadığını açık biçimde ortaya koymaktadır (Gabriel, 2020; Han vd., 2022). Birçok araştırmacı, etik ilkelerin uygulamaya dönüşmediği sürece kâğıt üzerinde kaldığını, “iyi niyet beyanı” olmanın ötesine geçmediğini vurgulamaktadırlar (Ara, 2024; Dignum, 2019). Ayrıca değerlerin yalnızca teknik protokoller olarak tanımlanması, onların sosyal, kültürel ve ahlaki derinliğinin göz ardı edilmesi sorununu gündeme getirebilir (Sarıkaya

Tünel, 2024; Sutrop, 2020). Bu nedenle literatürde, etik ilkelerin yönetim mekanizmaları, kültürel değer uyumu, kurumsal etik kültürü ve bireysel dijital vicdan ile birlikte ele alınması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

8. Yapay Zekâ Çağında Değerlerin Yitimi ve Toplumsal Dönüşüm

Yapay zekâ çağında toplumsal geleceğin nasıl şekilleneceği, değerlerin korunup korunamayacağıyla doğrudan ilişkilidir. Dijital kültürün değer hiyerarşisini dönüştürdüğü, bireysel ve toplumsal düzeyde ahlaki erozyona yol açtığı ve karar süreçlerinde algoritmik normların belirleyici hâle geldiği günümüzde, YZ'nin gelecekte nasıl bir toplumsal düzen yaratacağı temel bir sorunsal olarak öne çıkmaktadır (Gabriel, 2020; Han vd., 2022; Turan, 2024). Küresel literatür, değerlerin yitimi ile geleceğin çelişkili biçimde hem fırsatlar hem de tehlikeler içerdiğini göstermektedir (Ara, 2024; Galvão vd., 2021; Jobin vd., 2019).

8.1. İnsanın Robotlaşması ve Robotların İnsanlaşması Paradoksu

YZ çağında en sık tartışılan metaforlardan biri, “insanın robotlaşması ve robotların insanlaşması”dır. Vallor (2015), dijital çağda insanın pratik bilgelik ve erdem geliştirme kapasitesinin zayıfladığını; hızlı, otomatik ve yüzeysel kararların insanı “ahlaki olarak basitleştirilmiş” bir varlığa dönüştürdüğünü ifade eder. Bu durum, Han vd. (2022)'nin fenomenolojik analizleriyle örtüşmektedir: Teknoloji, insanın değerleri deneyimleme biçimini dönüştürmekte ve bireyi makine mantığına daha fazla yaklaştırmaktadır.

Öte yandan YZ sistemleri, özellikle duygusal etkileşim robotları, dijital avatarlar ve hafıza simülasyonları aracılığıyla insan özelliklerini taklit edebilmekte; Galvão vd. (2021), dijital ölümsüzlük projelerinde YZ'nin adeta insan duygularını ve kimliğini taklit ederek “insanvari” bir varoluş sergilediğini ifade etmektedirler. Turhan (2024) da bu yapay insanlaşma sürecinin dini, kültürel ve ahlaki normlarda derin kırılmalar yarattığını ifade etmektedir. Bu çift yönlü dönüşüm “insanın makineleşmesi, makinenin insanlaşması”, değerlerin hangi zeminde korunabileceği sorusunu daha karmaşık hâle getirmektedir.

8.2. Ahlaki Erozyonun Toplumsal Sonuçları

Ahlaki erozyon, yalnızca bireysel etik duyarlılığın zayıflaması anlamına gelmez; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin çözülmesi, güvenin zayıflaması ve ortak değerlerin kaybolması gibi daha geniş sonuçlar yaratır (Darı ve Koçyiğit, 2024; Değişmiş, 2024; Yiğit vd., 2013). Sosyal medya algoritmalarının kutuplaşmayı artırması, yanlış bilgi ekosisteminin genişlemesi ve

kişiselleştirilmiş içerik üretimi, toplumsal değerlerin görünürlüğünü bozarak bireyleri ortak bir etik zeminden uzaklaştırmaktadır (Ara, 2024; Gabriel, 2020; Han vd., 2022).

Turan (2024), dijital vicdanın zayıflamasını kolektif bir risk olarak değerlendirmekte ve dijital çağda etik sorumluluğun yalnız bireylerden değil, kurumlar ve bilgi sistemlerinden de talep edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Asıl (2025) ise etik ilkelerin uygulanmadığı bir dijital ekosistemin, toplumsal değerlere zarar verdiğini ve bireylerin dijital sistemlere duyduğu güveni zayıflattığını ifade etmektedir. Bu nedenle ahlaki erozyon, gelecekte toplumsal uyum, dayanışma ve sosyal bütünlük açısından kritik riskler taşımaktadır (Han vd., 2022; Jobin vd., 2019; Sutrop, 2020).

8.3. Değerlerin Kültürel Olarak Yeniden Şekillenmesi

YZ çağında değerlerin geleceği, kültürel karşılıklılık ve çeşitlilik bağlamında daha da önem kazanmaktadır. Jobin vd. (2019), etik ilkelerin farklı kültürlerde farklı biçimlerde yorumlandığını; bu nedenle evrensel etik çerçevelerin uygulanmasının sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Turhan (2024), dijital kimlik ve hafıza pratiklerinin kültürel normları dönüştürdüğünü ve özellikle geleneksel değerlerin yapay dijital ortamlarda yeniden anlamlandırıldığını savunmaktadır.

Çeşitcioğlu (2025), kültürel değerlerin dijital platformlarda hız kültürü nedeniyle görünürlük kaybına uğradığını ve yerel değerlerin küresel algoritmalar karşısında zayıfladığını belirtilmektedir. Han vd. (2022) ise teknolojinin kültürel anlamlandırma süreçlerini dönüştürdüğünü; bunun değerlerin geleceğini doğrudan belirlediğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda YZ, kültürel değerlerin taşıyıcısı olmaktan çok, kültürel dönüşümün hızlandırıcısı hâline gelmektedir (Galvão vd., 2021; Sutrop, 2020; Wittmann ve Meynhardt, 2025).

8.4. Geleceğin Etik Rejimi: Dijital Vicdan, Hesap Verebilirlik ve İnsani Merkezilik

Geleceğin etik rejimi, yalnızca teknik protokollerle değil, dijital vicdanın güçlendirilmesi ve insani değerlerin korunmasıyla mümkün olabilir (Dignum, 2019; Sarıkaya Tunalp, 2024). Turan (2024), bireylerin ve kurumların dijital ortamda etik sorumluluk bilinci geliştirmesini, değerlerin yitimini durdurabilecek en kritik unsur olarak görmektedir. Ara (2024), şeffaflık ve açıklanabilirliğin gelecekte toplumsal güveni yeniden tesis etmek için zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

Han vd. (2022) ise gelecekte YZ sistemlerinin fenomenolojik etik ile uyumlu çalışması gerektiğini, yani değerlerin insan deneyimi içinde anlam kazandığı göz önünde bulundurularak tasarlanması gerektiğini belirtmektedirler. Dignum (2019) ise hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulmadığı hiçbir dijital sistemin etik açıdan sürdürülebilir olamayacağını savunmaktadır.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Yapay zekâ çağında etik ve değerlerin yitimi, yalnızca teknolojik bir dönüşümün yan etkisi değil, çok katmanlı ve çok aktörlü bir toplumsal sorun alanıdır. Bu çalışma, dijital dönüşümün değer hiyerarşisini yeniden düzenlediğini, bireysel özerkliği zayıflatıldığını ve kültürel hafızayı yapaylaştırdığını literatüre dayalı biçimde ortaya koymaktadır. YZ sistemlerinin bilgi akışını, davranış örüntülerini ve toplumsal etkileşim biçimlerini biçimlendiren sosyo-teknik aktörler olarak yükselişi, değerlerin doğal akış içinde gelişmesini engellemekte; bunun yerine algoritmik öncelikler tarafından şekillendirilen yapay bir değer ekosistemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın temel değerlendirmelerinden biri, YZ'nin hız, verimlilik ve performans gibi dijital kültürün önceliklerini güçlendirirken; sabır, dayanışma, empati ve karşılıklılık gibi insani değerleri geri plana ittiğidir. Bu durum, değerlerin yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de görünmez biçimde erozyona uğradığını göstermektedir. Ahlaki erozyon kavramı, dijital çağın bireyler üzerindeki hız odaklı baskısının değerleri nasıl aşındırdığını açıklayan önemli bir çerçevedir.

Değer uyumlama (value alignment) tartışmaları, bu çalışma açısından kritik bir önem taşımaktadır. YZ'nin teknik başarı hedeflerinin etik değerlerle uyumlu olmamasının toplumsal adaletsizlik üretmesi olasıdır. Ayrıca dijital ölümsüzlük tartışması, dijital kimlik ve kültürel hafızanın algoritmik seçicilik tarafından şekillendirilmesi gibi yeni alanların, değerlerin geleceği açısından kritik gerilim noktaları ortaya çıkarmaktadır. Dijital hafıza projeleri, bireylerin değerlerinin seçilmiş bir kısmını temsil ederek kültürel mirası yapay bir zeminde yeniden üretmektedir. Bu durum, değerlerin yalnızca bugünün değil, geleceğin de kaybına yol açabilecek bir kırılmayı işaret etmektedir.

Bireysel düzeyde ise ahlaki muhakeme kapasitesinin zayıflaması, algoritmik otoriteye aşırı bağımlılık ve sorumluluk değer yitiminin öne çıkan boyutlarıdır. Bu bulgular, bireyin etik reflekslerini dijital sistemlere devrettiğini ve karar süreçlerinin giderek otomatikleştiğini göstermektedir.

Sonuç olarak yapay zekâ çağında etik ve değerlerin yitimi, yalnızca geleceğe dair bir ihtimal değil; halihazırda yaşanmakta olan somut bir gerçeklik olarak

değerlendirilmelidir. Bu nedenle hem teknoloji tasarımcılarının hem politika yapıcılarının hem de bireylerin dijital ekosistemde etik sorumluluk bilincini artıracak mekanizmalar geliştirmesi kaçınılmazdır. YZ çağında değerlerin korunması, teknik çözümlerle sınırlı olmayan; kültürel, toplumsal ve felsefi boyutları olan geniş bir etik meydan okuması olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, A. (2024). Yapay zekâ ile toplumsal dönüşüm: Sosyolojik perspektif. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 10(22), 151-180.
- Ara, M. (2024). Enhancing AI transparency for human understanding: A comprehensive review. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4974767>
- Asıl, S. (2025). Yapay zekâ etiği: temel ilkeler, sorunlar ve disiplinlerarası yaklaşımlar. *İNİF E- Dergi*, 10(1), 152-175.
- Bankins, S., & Formosa, P. (2023). The ethical implications of artificial intelligence (AI) for meaningful work. *Journal of Business Ethics*, 185, 725-740. <https://doi.org/10.1007/s10551-023-05339-7>
- Çeşitcioğlu, M. (2025, 29 Mayıs). Yapay zekâ ve değerler [LinkedIn gönderisi]. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7333778608970272768/>
- Darı, A. B., & Koçyiğit, A. (2024). Yapay zekâ ve etik: yeni medyanın dönüşümünde sorumluluk ve sınırlar. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 246-261. doi: 10.59534/jcss.1492948
- Dede, Ayşegül. Toprağın dijitalleşmesi ve dijital ölümsüzlük. *İslami İlimler Dergisi*, 19(1), 63-85. <https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1449517>.
- Değiştirilmiş, A. (2024, 3 Temmuz). *Ahlaki erozyon: Toplumsal ve bireysel etkileri* [Blog yazısı]. *Bilgi.zone*. Erişim adresi: <https://bilgi.zone/ahlaki-erozyon-toplumsal-ve-bireysel-etkileri/>
- Dignum, V. (2017). Responsible artificial intelligence: Designing AI for human values. *AI and Ethics*, 1(3), 1-16.
- Gabriel, I. (2020). Artificial intelligence, values, and alignment. *Minds and Machines*, 30(3), 411-437. <https://doi.org/10.1007/s11023-020-09539-2>
- Galvão, V. F., Maciel, C., Pereira, R., & others. (2021). Discussing human values in digital immortality: Towards a value-oriented perspective. *Journal of the Brazilian Computer Society*, 27(1), 15. <https://doi.org/10.1186/s13173-021-00121-x>
- Han, S., Kelly, E., Nikou, S., & Svec, E.-O. (2022). Aligning artificial intelligence with human values: Reflections from a phenomenological perspective. *AI & Society*, 37, 1383-1395. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01247-4>
- Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature Machine Intelligence*, 1(9), 389-399. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2>
- Karabulut, N. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ destekli otomatik karar verme sistemleri: Türkiye bağlamında bir değerlendirme. Necmettin Er-

- bakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 7(1), 151183. DOI: 10.51124/jneusbf.2025.112
- Kaynar, M. (2024). *Yapay zekâ, yapay zekâ etiği ve insan doğasının geleceği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].
- Malle, B. F. (2014). Moral competence in robots? In J. Seibt, R. Hakli, & M. Nørskov (Eds.), *Sociable robots and the future of social relations: Proceedings of Robo-Philosophy 2014* (pp. 189–198). IOS Press.
- Ouchchy, L., Coin, A., & Dubljević, V. (2020). AI in the headlines: the portrayal of the ethical issues of artificial intelligence in the media. *AI & SOCIETY*, 35, 927-936
- Sarıkaya Tunalp, B. F. (2024). Yapay zeka sistemlerine etik değerlerin entegrasyonu – Kavramsal çerçevede bir tartışma. *Uluslararası Akademik Birlik Dergisi*, 7(5), 1041–1052.
- Sutrop, M. (2020). Challenges of aligning artificial intelligence with human values. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*, 8(2), 54–75. <https://doi.org/10.11590/abhps.2020.2.04>
- Turan, T. (2024). *Dijital vicdan: Yapay zekâ çağında etik*. Yaz Yayınları.
- Turhan, G. (2024). Teknoloji ve teolojinin kesişimi: Yapay zeka çağında kimlik ve ölümsüzlük. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 24(3), 465–492. <https://doi.org/10.33415/daad.1592645>
- Vallor, S. (2015). Moral deskilling and upskilling in a new machine age. *Philosophy & Technology*, 28(1), 107–124. <https://doi.org/10.1007/s13347-014-0156-9>
- Wittmann, V., & Meynhardt, T. (2025). Human-centric AI governance: What the EU public values, what it really, really values. *Government Information Quarterly*, 42, 102084. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2025.102084>
- Yiğit, E. Ö., Çengelci Köse, T., & Karaduman, H. (2013). Teknolojinin değerlere yansması konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 73–96.

